

DOI: 10.33270/02263101.9
УДК 340.12:340.13:316.6:392.3

ЗІНСУ Ольга*

доктор філософії в галузі права

м. Київ, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3801-6203>

Правовий плюралізм крізь призму державних інституцій західноафриканського регіону (за матеріалами наукової експедиції в Західній Африці)

Анотація. У статті проаналізовано сутність, роль та еволюцію правового плюралізму в країнах африканської правової системи. Актуальність теми зумовлена необхідністю аналізу феномену правового плюралізму та його ролі для розвитку мультикультурних суспільств західноафриканського регіону. Відправною точкою дослідження слугували результати дисертаційної роботи авторки, планетарність домашнього насильства та водночас брак наукових розвідок африканської правової системи, яка, хоча й становить унікальність людської цивілізації, проте все ще залишається малодослідженим напрямом у вітчизняній правовій думці. Отже, основною метою дослідження є спроба здійснити певний внесок у вітчизняну правову науку щодо зазначеного регіону. У результаті встановлено, що домінантною ознакою африканської правової системи є правове та міжкультурне розмаїття, співіснування і функціонування традиційного, сучасного державного позитивного права (*droit moderne*), релігійних норм та імплементованих у національне законодавство норм міжнародного права. Зазначене виявляється у множинності нормативних універсумів, які зумовлюють складність та амбівалентність людської психіки. Відтак внутрішня діалектична суперечливість правового плюралізму відображає складність і водночас багатомірність права як соціального конструкта. Перспективи подальших досліджень вбачаються у з'ясуванні сімейно-шлюбних форматів в умовах правового плюралізму. Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені у роботі твердження збагачують вітчизняну правову думку та можуть бути використані у: науково-дослідній діяльності для подальших наукових розробок з цієї та суміжних тем; у нормозастосовчій практиці – під час прийняття індивідуальних правових актів; у навчальному процесі – для підготовки матеріалів з навчальних дисциплін: «Теорія держави і права», «Порівняльне правознавство», «Міжнародне приватне право», «Філософія права». Дослідження виконано в межах наукової експедиції в Західній Африці (на початку 2026 року). Авторка відкрита до продуктивних наукових дискусій, які сприятимуть розширенню пізнавального поля правових систем сучасності та стануть певним внеском у розвиток вітчизняної наукової думки й практики.

Ключові слова: держава; право; традиції; звичаї; суспільний договір; соціальні норми; Африка; правовий плюралізм.

Історія статті:

Отримано: 19.03.2026

Прийнято: 23.04.2026

Опубліковано: 29.05.2026

Рекомендоване посилання:

Зінсу О. Правовий плюралізм крізь призму державних інституцій західноафриканського регіону (за матеріалами наукової експедиції в Західній Африці). *Філософські та методологічні проблеми права*. 2026. № 1 (31). С. 79–87. DOI: 10.33270/02263101.9

*Відповідальний автор

© Зінсу О., 2026. This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

Вступ

Результати дослідження проблематики домашнього насильства в країнах Африки та африканської правової системи переконливо засвідчили, що деякі закладені історичною спадщиною та успішно реалізовані десятиліттями культурно-етнічні, правові норми в сучасних умовах державотворення набувають ознак гендерно зумовленого насильства та оцінюються в проєкції шкідливих традиційних практик. Це насамперед стосується примусового лавіратного шлюбу, шлюбу малолітнього, каліцтва жіночих геніталій, ранніх шлюбів, примусових шлюбів, обрядів удівства, питання розподілу спадщини, полігамних стосунків, спільного майна подружжя, режиму майнових відносин подружжя. Зазначене безпосередньо пов'язано з трансформацією інституту шлюбу, сім'ї, родини африканського суспільства. Переплетіння традиційного, релігійного, сучасного та позитивного (*droit modern*) відображає складні конфігурації юридичного плюралізму в сімейно-шлюбних, родинних відносинах. Очевидно, такий підхід позначається на державній стратегії нульової толерантності до гендерно зумовленого, зокрема домашнього (подружнього, сімейного, родинного), насильства. Це, своєю чергою, спрямовує дослідника на наукові пошуки природи юридичного плюралізму в країнах традиційної (звичаєвої) правової системи та його впливу на розвиток концепції нульової толерантності до гендерно зумовленого, зокрема домашнього, насильства. Отже, соціальні запити фундаментальних наукових досліджень у сфері запобігання, протидії домашньому насильству в зазначеному політико-географічному регіоні зумовлюють необхідність і значущість всебічного аналізу феномену юридичного плюралізму.

Матеріали та методи

Різні аспекти правового плюралізму, як вияву множинності та різноманіття права, привертають увагу дослідників і практиків у сфері політології, соціології, антропології, правознавства, філософії. Особливої актуальності зазначене питання набуло в умовах розвитку природної парадигми права та плюралістичної концепції Всесвіту. У цьому контексті правовий плюралізм як вияв правової антропологізації досліджував В. Завальнюк (2012); ключові аспекти державності в країнах Африканського континенту в ХХ–ХХІ ст. привернули увагу Л. Лановюк (2022); особливості сучасних правових систем Африки виокремив Т. Саміло (2017). Водночас етнічні пастки деколонізації, зокрема африканський досвід, аналізував О. Майборода (2023).

Феномен юридичного плюралізму правових систем є предметом дослідження для закордонних учених. Цікаві наукові доробки знаходимо в працях дослідників із Франції, Канади, Сенегалу, Беніну, Того. Переплетення правових систем та

особливості гібридизації у франкомовних країнах Африки на південь від Сахари, зокрема порівняльні перспективи, досліджувала французька вчена С. Gau-Cabée (2022). На її думку, дослідження цього напрямку становить привілейовану сферу досліджень, здатну сприяти фундаментальному осмисленню права й оновленню нашого розуміння законності. Це, своєю чергою, скеровує С. Gau-Cabée (2022) з'ясувати узгодження ендегенного соціологічного та правового плюралізму з екзогенною легалістичною моністичною моделлю. Не менш значимими є результати дисертаційної роботи французького вченого Р. Mvondo (1995), який вивчав окремі положення плюралістичної правової теорії та правової реальності у франкомовних країнах на південь від Сахари. Дослідник аргументовано обстоює думку про те, що у франкомовних країнах Африки є чинними дві комплексні правові системи: державне (позитивне) право та народне. Причому державне право перебуває під впливом французького права, яке хоча й невдало адаптоване до африканських реалій, проте активно застосовується прихильниками вестернізації. Однак, згідно з Р. Mvondo (1995), це право ігнорується в робітничих кварталах і селах, де громадськість воліє слідувати нормам неформальної правової системи, тим самим формуючи «народне право». Водночас, на думку Р. Mvondo (1995), народне право не слід плутати з традиційним (звичаєвим), оскільки це нова система, яка виникає поза межами офіційного позитивного права.

Юридична двоїстість у франкомовній субсахарській Африці, зокрема аналіз моделі на прикладі Буркіна-Фасо, Габону, Кот-д'Івуару та Сенегалу, представлено в дисертаційній роботі франко-котівуарського вченого Z. Djedje (2022); деякі аспекти правового плюралізму в правовій та судовій системі Беніну привернули увагу бенінських учених, практиків, а саме – G. Aïvo, L. Hounsa (2019), N. Gbaguidi, W. Kodjoh-Krakpassou (2009), H. Toranou (2008). Зокрема, H. Toranou (2008) акцентує, що африканські цивілізації свого часу базувалися на усній традиції, а писемність по-справжньому виникла лише з колоніальним проникненням. Дарчі акти, заповіти та цінні папери укладалися без письмових документів і передавалися усно. Коли трапляються непередбачені події, то пошук рішення, яке враховує як нові умови, що вимагаються еволюцією суспільств, так і спадщину традицій, стає справжньою головоломкою. На підтвердження зазначеної тези H. Toranou (2008) презентує правові фабули ігнорування прав вразливих верств населення, шахрайства в процесі оформлення прав власності на земельні ділянки. Ідеться про звичаєві, прийняті роками традиційні методи успадкування, продажу, обміну земельних ділянок, що протистоїть державним інституціям позитивного права, які, на жаль, інколи використовуються для одностороннього

використання чи незаконного позбавлення права власності вразливих верств населення. Подібні випадки зловмисного позбавлення права власності, зазначає Торапоу (2008), з кожним роком множаться в Республіці Бенін. Проблемні питання адміністративної відповідальності та подвійної юрисдикції Франції, Беніна, Того, Сенегалу досліджено в дисертаційній роботі тоголейського вченого K. Odoh (2025). Своєю чергою, особливості реалізації певних традиційного, звичаєвого права у спектрі правового плюралізму досліджував M. Ragnion (1996); динаміку правових культур в контексті правового плюралізму в Африці на прикладі Буркіна-Фасо з'ясовувала канадська вчена M.-E. Pare (2019).

Водночас реалії позитивного й традиційного права Сенегалу зацікавили французького вченого A. Diallo (2024), який доходить висновку, що позитивне право в Сенегалі є правовою опозицією традиційного права. Учений зазначає, що протягом усієї історії відбувався поступовий занепад офіційного визнання традиційного права. Однак воно продовжує існувати неформально, тобто поза рамками, визначеними позитивним правом. За переконаннями A. Diallo (2024), традиційне право процвітає завдяки віруванням і концепціям соціального життя, які є його основою, та позадержавним традиційним органам влади. У будь-якому разі, зі зниженням офіційного визнання традиційного права в Сенегалі верховенство сучасного права над позитивним правом було підтверджено офіційними органами влади, які їх підтримують. Але це верховенство насправді є ненадійним, оскільки неформальне існування традиційного права перешкоджає повній ефективності позитивного права в його застосуванні.

Питання уніфікації правової системи в умовах правового плюралізму країн Африки привернули увагу вченого із Сенегалу A. Mbaye (2010), який вважає, що актуальні проблеми правового плюралізму слід розглядати в контексті загального проекту соціального управління, легітимність якого становить парадигму. Учений, у межах парадигми судочинства, акцентує на результативності медіативних практик у розв'язанні конфліктів.

Прикметно, що сімейне право в контексті правового плюралізму в Кот-д'Івуарі розкрила C. Vleï-Hyoba (1997). Вона переконана, що в оселях з низьким рівнем правової обізнаності та одночасною неписьменністю спостерігається схильність до традиційних практик регулювання суспільних і приватних відносин. Однак такий підхід стає значною перешкодою для інтеграції жінок у суспільні трансформації сьогодення.

Наступною науковою працею, яка привертає увагу, є результати дослідження канадського вченого S. Fofana (2023) щодо правового плюралізму у Гвінеї та права жінок на рівність. Дослідник доходить висновку, що Гвінея, як й інші незалежні африканські країни, розвивається в умовах правового плюралізму, що відображає

неофіційне співіснування конкуруючих правових систем – державного позитивного права, звичаєвого права предків та права, що походить з релігійних практик.

З метою узагальнення наукових розробок проблематики правового плюралізму в обраному регіоні слід зосередити увагу на наукових доробках, у яких висвітлено досвід сусідніх країн західноафриканського регіону. Зокрема, взаємозв'язок між африканським звичаєвим правом і правами людини в контексті правового плюралізму в Південному Судані досліджував професор Оттавського університету (Канада) A. Dakuye (2025); право корінних народів, правовий плюралізм і визнання прав предків у Демократичній республіці Конго аналізував відомий конголейський учений J. Каруа Kabesa (2024).

Отже, багатогранність та унікальність правового плюралізму країн африканської правової системи вирізняється самобутністю онтологічної складової та представляє значний інтерес в науковому дискурсі закордонних учених. Не применшуючи істотне значення досягнутих наукових доробок, зауважимо, що у вітчизняній правовій думці бракує наукових досліджень правового плюралізму щодо західноафриканського регіону.

Саме тому метою дослідження є з'ясування юридико-регулятивного значення правового плюралізму для країн Західної Африки та привернути увагу науковців, чий науковий інтерес пов'язаний з правовими системами сучасності, до проблематики зазначеного феномену в західноафриканському регіоні.

Вибір методів зумовлено предметом, метою та завданнями дослідження. Використано філософські, загальнонаукові, спеціально-наукові методи пізнання. Методологічною основою дослідження є системний підхід, що надало можливість виокремити композиційні складові багатокомпонентного феномену правового плюралізму.

Результати й обговорення

Західна Африка – це субрегіон на південь від Сахари, що омивається Атлантичним океаном і охоплює країни від Мавританії до Нігерії. Регіональною особливістю є Сахель, Суданська зона, Гвінейське узбережжя. Західноафриканський регіон складає 16 (17) держав. Насамперед це такі країни, як Бенін, Того, Кот-д'Івуар, Буркіна-Фасо, Малі, Гвінея, Гамбія, Мавританія, Гвінея-Бісау, Гана, Нігерія, Сенегал та інші. Істотному формуванню правового плюралізму країн західноафриканського регіону сприяла рецепція соціальних інститутів, які перебували в тісному культурно-смысловому зв'язку з концепціями традиційного (звичаєвого) права, місцевими, етнічними віруваннями, спектрами духовності та релігійними нормами. Причому історична динаміка правового плюралізму має діалектичний характер, оскільки розвивається на основі

внутрішньої єдності та одночасного протистояння концепцій сучасного права (*droit moderne*) традиційним практикам. Передусім до колонізації в країнах Африки діяли звичаї, традиційні норми та вірування конкретних етнічних груп. У колоніальний період (кінець XIX – середина XX ст.) регіон Західної Африки вирізнявся інтенсивним поділом колоніального впливу між європейськими державами, зокрема між Францією, Іспанією, Великою Британією, що, безперечно, позначилося як на соціально-економічній, суспільно-політичній сферах, так і на культурно-етнічному секторі країни цього регіону.

Зазначену тезу підтверджують праці С. Mwissa (2005), у яких дослідник зауважував, що протягом століть мільйони африканців керувалися нормами та інституціями, з якими вони мали привілейовані стосунки, поки колонізація не порушила старий баланс. Колонізатори, а пізніше африканські конституціоналісти та законодавці, вважали, що сучасне право легко замінить звичаєве. Але вони ігнорували той факт, що основи звичаєвого права були духовними, навіть містичними. Сила звичаю ґрунтувалася на тому, що зв'язки африканців зі своїми традиціями були міцнішими за будь-які норми позитивного права. Адже за своєю сутністю це були передусім зв'язки з їхніми предками.

З огляду на це, закордонні науковці обстоюють думку, що прибуття західних жителів до країн Африки на південь від Сахари призвело до зустрічі двох культур різної природи: західної культури й традиційної африканської. Колись вони вважалися антагоністичними, тепер виглядають синкретичними. Питання культурного змішування замінило питання соціально-культурного дуалізму. Теорії соціологічного дуалізму стали поширеним явищем. Недавні дослідження засвідчують, що сучасна африканська сім'я є гібридною, тобто вона набуває контури нуклеарної сім'ї, зберігаючи при цьому у своєму функціонуванні практики, притаманні для традиційних родинних спільнот (Mwissa, 2005).

Процес зміни традиційного суспільства на модерне супроводжувався оновленням національного державно-юридичного права, що, своєю чергою, сприяло переоцінці змісту норм із звичаєвого права та запровадженню законодавчих положень європейського позитивного права. Зокрема, французьке право вперше було запроваджено в Сенегалі 1830 року. Згодом воно стало застосовуватися в інших колоніях Французької Західної Африки (АОФ) через декрети, відомі як «декрети про проведення», які розширили застосування сенегальського цивільного, комерційного та кримінального права (Gbaquidi, & Kodjoh- Krakpassou, 2009). Як засвідчує історія Західної Африки, за колоніального періоду запроваджено кодифікацію традиційних норм і звичаїв в єдиному кодексі звичаїв певної держави (королівства), що стало згодом важливим

офіційним інструментом публічної влади європейських держав на африканському континенті для забезпечення контролю колонізації та стабільності в західноафриканському регіоні. Наприклад, *Code du Coutumier du Dahomey*, укладений 1931 року, детально окреслює етичні звичаї та правила соціального впорядкування королівств Дагомеї. Бенінські дослідники, практики юриспруденції G. Aïvo, L. Hounsa (2019), A. Gbaguidi W., Kodjoh- Krakpassou (2009), вкотре акцентують, що в колоніальний період ці звичаєві правила були зібрані й переписані в документ під назвою «Звичаєве право Дагомеї». Його сфера дії охоплювала переважно земельне право, за винятком нерухомості, зареєстрованої в земельному реєстрі, та право особистого статусу. Однак з 24 серпня 2004 року Бенін прийняв Особистий та сімейний кодекс, ст. 1030 якого передбачає, що «звичаї втрачають силу закону в усіх питаннях, що регулюються (...) кодексом»¹. Проте, як зазначають бенінські дослідники, правова система Беніну, зберігаючи зв'язок з французькою традицією, все ще перебуває під впливом колоніального минулого. Дійсно, правовий ландшафт країни характеризується взаємодією сучасного писаного права та звичаєвого права, що складається з традиційних норм. Одночасне застосування цих двох наборів норм засвідчує, що позитивне право Беніну є дуалістичним. Крім того, міжнародне право з його міжнародними стандартами суттєво впливає на зміст позитивного права (Aïvo, & Hounsa, 2019; Gbaquidi, & Kodjoh- Krakpassou, 2009).

Інакше кажучи, у сучасній суверенній, територіально організованій державі Бенін, як і в низці інших країн регіону Західної Африки, одночасно існують кілька правових систем, які втілюють норми релігійного, традиційного, сучасного та міжнародного права, засвідчуючи тим самим складність, багатоаспектність та цілісність права. Зазначене виявляється в множинності нормативних універсумів, які зумовлюють складність та амбівалентність онтології буття. За цих обставин зростання впливу правового плюралізму на організацію приватного й публічного буття індивіда, суспільства сприяє посиленню концепції «єдинства світу в його розмаїтті», розкриваючи тим самим плюралістичну модель світосприйняття права як регулятора суспільних і приватних відносин.

Проте слід визнати, що співіснування правових порядків (формального та неформального) та міжнормативності в країнах африканської правової теми не нове, але до нього можна, і навіть потрібно, постійно повертатися, оскільки існування множинності правових систем зумовлює

¹ Code des personnes et de famille du Republique Benin : loi No 2002-07 du 24 aout 2004. Republique du Benin. URL: <https://sgg.gouv.bj/doc/loi-2002-07/>

численні конкуренції права, розв'язання яких все ще залишається актуальним питанням сучасного юридичного плюралізму. Зазначене свідчить про наявність співсвітів в єдиному онтологічному просторі: традицій, духовних складових, місцевих вірувань та позитивного державного права. Саме тому, оцінюючи роль традиційного, звичаєвого права в сучасній доктрині права, виникає необхідність розроблення ефективної правової системи, яка відповідала б фундаментально плюралістичній соціально-культурній реальності. Безперечно, звичаї, традиції етнічних груп, королівств західноафриканського регіону, у межах різноманітних сфер приватного та суспільного буття індивіда, вирізняються неповторними національними рисами, самобутніми звичаями, винятковими обрядами, глибоким історичним корінням.

Вагомим чинником дієвості традицій є той факт, що значна кількість населення в країнах Західної Африки все ще залишається неписьменною. Це стосується передусім представників робітничих професій, діяльність яких не потребує знання писемності, мешканців сільської місцевості. Проте, попри факт неписьменності, комунікаційна складова цього демографічного сегмента активно розвивається; формуються етичні настанови, моральні принципи, які закономірно вирізняються схильністю до традиційних норм, звичаїв, за принципом «так вчиняли наші предки». Отже, цілком очевидно, що найскладнішими питаннями для африканського законодавця залишаються проблеми адаптації, реформування, інтеграції традиційних норм права, положень позитивного права в одну національну правову систему. Ці проблеми різняться від країни до країни, навіть від регіону до регіону, через різний соціально-економічний розвиток. Вони посилюються колоніальною спадщиною, плюралізмом права та культурно-етнічним розмаїттям. До того ж певна частина суспільства все-таки більш воліє домінування, з-поміж іншого, норм традиційного права, і це здебільшого неписьменна частина суспільства. У цьому контексті привертає увагу думка S. Fofani (2023) про те, що співіснування численних правових систем породжує складні проблеми застосування, які часто вирішуються на шкоду жінкам і на користь патріархального панування майже в усіх аспектах суспільного життя. Слід зауважити, що одним з наріжних каменів множинності права в країнах Західної Африки є варіативність шлюбних моделей (полігамія, лавіратний шлюб, традиційний шлюб, ранній шлюб); обряди вдівства; звичаї похоронної церемонії (на подвір'ї поряд з будинком, в окремій кімнаті, частині будинку чи сімейно-домашньому цвинтарі). Зазначені заходи проходять в африканському суспільстві у форматі церемоніальності. Кількість присутніх зазвичай сягає 100 осіб. Організація церемоніального заходу проводиться з дотримання норм традиційного права, сучасного права та норм права місцевих вірувань певної

етнічної групи, родини, сім'ї. Обов'язковим елементом є залучення групи музикантів, співаків, а також дотримання дрескоду. Охочим пропонується спеціально обрана тканина для церемоній. Церемонія – це не просто данина традиції, це насамперед можливість зануритися в атмосферу самобутності власної етнічної приналежності, історії, роду, родини; відчути дух предків і власну ідентичність. Отже, констатуємо, що характерною особливістю дотримання норм традиційного права в сучасній правовій ментальності африканського соціуму є шанування традицій, предків, звичаїв; повага до старших; прихильність до сакрального, що тим самим забезпечує культурну спадкоємність і соціальну, духовну стабільність. Важливою одиницею традиційно-правового самоврядування і водночас ознакою правоздатності громад є сімейні ради, старійшини. Вирішують справи зазвичай старости, вожді, шефи сім'ї, родини. У цьому контексті звичаєве правосуддя залишається вкоріненим інститутом розв'язання спорів.

Актуальними в цьому сенсі залишаються земельні питання. Особливої гостроти вони набувають під час оформлення та реалізації надалі права власності на земельні ділянки. Зокрема, бенінський дослідник Н. Торопу (2008) стверджує, що у швидкозмінному сільсько-господарському ландшафті, з упровадженням сучасного права, виникають складні питання про те, як вирішувати спори між особами, які не мають однакової правової бази та перебувають по різні сторони правового поля загальної правової системи держави. На думку Н. Торопу (2008), це спричиняє процвітання земельної мафії в країнах Західної Африки. Зазначене дає підстави стверджувати, що традиційні норми мають слугувати джерелом оновлення сучасних кодифікованих актів і процесуальних норм.

Саме тому система правосуддя має ґрунтуватися на множинній системі, поєднуючи традиційне та позитивне право. Як наслідок, звичаєві (традиційні) суди посідають чільне місце в загальній юрисдикції та спрямовані на вирішення питань, пов'язаних з традиційним правом. Рішення судів традиційного права визнається за умови несуперечності позитивному праву. Зокрема, традиційні юридичні палати в юрисдикції Республіки Бенін є спеціальною ланкою правосуддя. У складі апеляційних судів працюють спеціалізовані палати, які компетентні вирішувати спірні питання щодо традиційних норм, законів. У ст. 61 Закону Республіки Бенін «Організація судової системи Республіки Бенін» зазначено, що кожний апеляційний суд має щонайменше одну палату з традиційного суду (*chambre de droit traditionnel*)¹.

¹ Portant Organisation judiciaire en République du Bénin : Loi n°2001-37 du 27 août 2002. URL: <https://sgg.gouv.bj/doc/loi-2001-37/>

Отже, традиційне право все ще є впливовим в західноафриканському суспільстві, особливо в регіонах, розташованих глибше від центральних областей.

Проте, з огляду на співіснування традиційного, сучасного позитивного права, релігійного права, норм місцевих вірувань, ураховуючи підґрунтя зародження, виникнення суперечностей в міжособистісних стосунках, а також парадигмальні особливості законослухняної та деструктивної поведінки, констатуємо численні вияви правопорушення як традиційного, так і позитивного права. Передусім ця проблематика позначається на конфігурації та варіативності шлюбної конструкції, детермінуючи поліфонічність глибинного конфлікту «домашнє насильство». Гострота домашнього насильства іноді сягає критичної позначки, зазіхаючи тим самим на суспільні й приватні інтереси та набуваючи ознак суспільно небезпечного діяння, порушує конституційні права громадян, осіб без громадянства. За цих умов J. Karyu Kabesa (2024) слушно зазначає, що гіпотеза плюралізму ілюструє вплив різних автономних і конкуруючих правових порядків на наше повсякденне життя. Вона дає змогу побачити, якою мірою суб'єкт права справді є тим, хто створює право.

Висновки

Отже, діалектичні взаємозв'язки традиційного, сучасного права, норм релігійного права зумовлені історією розвитку країн Африки та, з огляду на численні людські чинники, підтримують специфічні соціально-демографічні формати стратифікованого західноафриканського суспільства. Відмінною рисою є поєднання традиційного права, релігійних норм, колоніальної спадщини (романо-германської чи англійської правової системи) та сучасного законодавства. Як наслідок, історично сформований правовий плюралізм

західноафриканських держав, хоч і ґрунтується на сукупності правових звичаїв, правил, вимог, які регулюють приватне й публічне буття індивіда, громади, етнічної групи, суспільства, проте у межах культурного, соціально-економічного і політичного сектора спричиняє конфлікти й дуалізм правової ментальності. Це вимагає від державних інституцій високого рівня компетентності, гнучкості, координації та адміністрування, що є визначальними для забезпечення політичної стабільності та сталого розвитку західноафриканського регіону. Перспективи подальших досліджень вбачаються у визначенні й обґрунтуванні сімейно-шлюбних форматів в умовах правового плюралізму.

Подяки

Авторка висловлює щирю вдячність науково-педагогічному колективу НАВС за професіоналізм і наукове керівництво, що забезпечило свого часу успішний захист дисертації, присвяченої проблематиці домашнього насильства, результати якої спонукали до подальшого поглибленого наукового пошуку генезису домашнього насильства та знайшли відображення в малодослідженому для вітчизняної наукової думки сегменті «традиційної (звичаєвої) правової системи».

Авторка також висловлює щирю вдячність редакційній колегії наукового фахового видання «Філософські та методологічні проблеми права» за технічну підтримку та сприяння в підготовці матеріалів до публікації.

Фінансування

Дослідження не фінансувалося.

Конфлікт інтересів

Немає.

References

- [1] Aïvo, G., & Hounsa, L.H. (2019). *Introduction au Système Juridique et Judiciaire du Bénin*. Global Lex. Retrieved from <https://www.nyulawglobal.org/globalex/Benin1.html>
- [2] Dakuyo, A. (2025). Les Rapports Entre les Droits Coutumiers Africains et les Droits de la Personne en Contexte de Pluralisme Juridique au Soudan du Sud. *Canadian Journal of Human Rights*, 12(2). Retrieved from <https://cjhr.ca/download/3213/tmstv=1754412526&v=3214>
- [3] Diallo, A. (2024). Droit positif et droit traditionnel : étude de leurs rapports au Sénégal. *Droit*. Université Paris Cité. Retrieved from https://theses.hal.science/tel-05281233v1/file/vd_Diallo_Aliou.pdf
- [4] Djieje, Z.J.-M. (2022). La dualité juridictionnelle en Afrique subsaharienne francophone: analyse d'un modèle importé à partir des exemples burkinabè, gabonais, ivoirien et sénégalais. *Thèse de doctorat*. Université de Lille et cotutelle avec Université Alassane Quattara. DOI: 10.70675/bd1c1967z8775z4392z9a6cz53768107f777
- [5] Fofana, S. (2023). Le pluralisme juridique en Guinée : le droit à l'égalité des femmes à l'épreuve du droit coutumier. *Thèse présentée*. Nouveau-Brunswick. Retrieved from <https://umoncton.scholaris.ca/server/api/core/bitstreams/eb9c30d3-35bf-48d9-833f-f8895c621b53/content>

- [6] Gau-Cabée, Caroline (dir.). (2022). *Le métissage des droits en Afrique subsaharienne francophone*. Publications Dikè du CTHDIP. Retrieved from <https://www.hegemone.fr/Caroline-Gau-Cabee-dir-Le-metissage-des-droits-en-Afrique-subsa-harienne-4108>
- [7] Gbaquidi, A.N., & Kodjoh- Kpakpassou, W. (2009). *Introduction au Système Juridique et Judiciaire du Bénin*. GlobalLex. Retrieved from <https://www.nyulawglobal.org/globalex/BENIN.html>
- [8] Kapyia Kabesa, J.S.I.M. (2024). Les droits des peuples autochtones, pluralisme juridique et reconnaissance des droits ancestraux en RDC. *KAS: African Law Study Library. Librairie Africaine d'Etudes Juridique*, 11(2), 302-332. Retrieved from <https://www.inlibra.com/de/document/view/pdf/uuid/16ab3d3a-4b96-35a9-8535-da77daf88bc1>
- [9] Lanoviuk, L. (2022). Key aspects of statehood formation in the countries of the African continent in the XX-XI centuries. *Acta De Historia & Politica: Saeculum XXI*, 04, 19-27. DOI: 10.26693/ahpsxxi2022.04.019
- [10] Maiboroda, O.M. (2023). *Ethnic traps of decolonization: African experience*. Kyiv: I.F. Kuras Institute of Economics and Management of the National Academy of Sciences of Ukraine. DOI: 10.53317/978-617-14-0093-1
- [11] Mbaye, M. (2010). *For a new institutional engineering that codifies multiple legitimacies. Proposals for rebuilding the State*. Retrieved from https://base.afrique-gouvernance.net/docs/booklet_multiple_legitimacies-en_0810.pdf
- [12] Mvondo Nkou, P. (1995). La dualisme juridique en Afrique noire: francophone: du droit prive formel au droit prive informel. *Thèse de doctorat*. Strasboirg. Retrieved from <https://theses.fr/1995STR30011>
- [13] Mwissa, C.K. (2005). *Parente et famille dans les cultures africaines: points de vue de l'anthropologie juridique. Questions Enfanrcs*. Karthala. Retrieved from <https://shs.cairn.info/parente-et-famille-dans-les-cultures-africaines--9782845866096?lang=fr>
- [14] Odoh, K.M. (2025). Responsabilité administrative et dualité juridictionnelle: étude comparée France, Bénin, Sénégal et Togo. *These*. Universitet Togo. Retrieved from https://theses.hal.science/search/index/?q=*%&authIdPerson_i=1613835
- [15] Pagniou, M. (1996). L'application judiciaire des droits traditionnels au Togo. *These de doctorat*. Univesite Jean Monnet (Saint-Etienne). Retrieved from <https://www.semanticscholar.org/paper/L%27application-judiciaire-des-droits-traditionnels-Pagniou/a09e4b5aef0e167309d122dabbc762a78bffd330>
- [16] Pare, M.-E. (2019). Dynamisme des cultures juridiques en contexte de pluralusmenuridique en Afrique: le cas du Burkina Faso. *Revue generale de droit*, 49(2), 559-590. DOI: 10.7202/1068529ar
- [17] Samilo, H.O. (2017). Peculiarities of modern legal systems of African countries. *Comparative and analytical law*, 1, 21-23. Retrieved from <https://dspace.uzhnu.edu.ua/handle/lib/80498>
- [18] Topanou, H. (2008). Dualisme juridique et exacerbation des litiges domaniaux. *Alliance pour Refonder la Gouvernance en Afrique (RGA)*. Retrieved from https://www.afrique-gouvernance.net/bdf_experience-1126_fr.html
- [19] Vleï-Yoroba, Ch. (1997). Droit de la famille et réalités familiales: le cas de la Côte d'Ivoire depuis l'indépendance. *Femmes, Genre, Histoire*, 6. DOI: 10.4000/clio.383
- [20] Zavalniuk, V. (2012). Legal pluralism as a manifestation of legal anthropology. *Legal Bulletin*, 4, 135-40. Retrieved from [jv2012_4.indd](#)

Список використаних джерел

- [1] Aïvo G., Hounsa L. H. Introduction au Système Juridique et Judiciaire du Bénin. Global Lex, 2019. URL: <https://www.nyulawglobal.org/globalex/Benin1.html>
- [2] Dakuyo A. Les Rapports Entre les Droits Coutumiers Africains et les Droits de la Personne en Contexte de Pluralisme Juridique au Soudan du Sud. *Canadian Journal of Human Rights*. 2025. Vol. 12. No. 2. URL: <https://cjhr.ca/download/3213/tmstv=1754412526&v=3214>
- [3] Diallo A. Droit positif et droit traditionnel : étude de leurs rapports au Sénégal. *Droit*. Université Paris Cité, 2024. URL: https://theses.hal.science/tel-05281233v1/file/vd_Diallo_Aliou.pdf
- [4] Djieje Z. J.-M. La dualité juridictionnelle en Afrique subsaharienne francophone: analyse d'un modèle importé à partir des exemples burkinabè, gabonais, ivoirien et sénégalais : thèse de doctorat. Université de Lille et cotutelle avec Université Alassane Quattara, 2022. DOI: 10.70675/bd1c1967z8775z4392z9a6cz53768107f777
- [5] Fofana S. Le pluralisme juridique en Guinée : le droit à l'égalité des femmes à l'épreuve du droit coutumier : thèse présentée. Nouveau-Brunswick, 2023. URL: <https://umoncton.scholaris.ca/server/api/core/bitstreams/eb9c30d3-35bf-48d9-833f-f8895c621b53/content>

- [6] Gau-Cabée Caroline (dir.). Le métissage des droits en Afrique subsaharienne francophone. Publications Dikè du CTHDIP, 2022. URL: <https://www.hegemone.fr/Caroline-Gau-Cabee-dir-Le-metissage-des-droits-en-Afrique-subsaharienne-4108>
- [7] Gbaquidi A. N., Kodjoh- Kpakpassou W. Introduction au Système Juridique et Judiciaire du Bénin. GlobalLex, 2009. URL: <https://www.nyulawglobal.org/globalex/BENIN.html>
- [8] Каппа Kabesa J. S. I. M. Les droits des peuples autochtones, pluralisme juridique et reconnaissance des droits ancestraux en RDC. *KAS: African Law Study Library. Librairie Africaine d'Etudes Juridique*. 2024. Vol. 11 (2). P. 302–332. URL: <https://www.inlibra.com/de/document/view/pdf/uuid/16ab3d3a-4b96-35a9-8535-da77daf88bc1>
- [9] Лановюк Л. Ключові аспекти становлення державності у країнах африканського континенту в XX–XXI ст. *Acta De Historia & Politica: Saeculum XXI*. 2022. № 04. С. 19–27. DOI: 10.26693/ahpsxxi2022.04.019
- [10] Майборода О. М. Етнічні пастки деколонізації: африканський досвід : монографія. Київ : ІАФЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2023. 216 с. DOI: 10.53317/978-617-14-0093-1
- [11] Mbaye M. For a new institutional engineering that codifies multiple legitimacies. Proposals for rebuilding the State : Booklet n°2010-04. URL: https://base.afrique-gouvernance.net/docs/booklet_multiple_legitimacies-en_0810.pdf
- [12] Mvondo Nkou P. La dualisme juridique en Afrique noire: francophone: du droit prive formel au droit prive informel : Thèse de doctorat. Strasbourg, 1995. URL: <https://theses.fr/1995STR30011>
- [13] Mwissa C. K. Parente et famille dans les cultures africaines: points de vue de l'anthropologie juridique. Questions Enfans. Karthala, 2005. 176 p. URL: <https://shs.cairn.info/parente-et-famille-dans-les-cultures-africaines--9782845866096?lang=fr>
- [14] Odoh K. M. Responsabilité administrative et dualité juridictionnelle: étude comparée France, Bénin, Sénégal et Togo : These. Universitet Togo, 2025. URL: https://theses.hal.science/search/index/?q=*%26authIdPerson_j=1613835
- [15] Pagniou M. L'application judiciaire des droits traditionnels au Togo : these de doctorat. Univesite Jean Monnet (Saint-Etienne), 1996. URL: <https://www.semanticscholar.org/paper/L%27application-judiciaire-des-droits-traditionnels-Pagniou/a09e4b5aef0e167309d122dabb762a78bffd330>
- [16] Pare M.-E. Dynamisme des cultures juridiques en contexte de pluralism juridique en Afrique: le cas du Burkina Faso. *Revue generale de droit*. 2019. Vol. 49. N. 2. P. 559–590. DOI: 10.7202/1068529ar
- [17] Саміло Г. О. Особливості сучасних правових систем країн Африки. *Порівняльно-аналітичне правознавство*. 2017. № 1. С. 21–23. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/handle/lib/80498>
- [18] Topanou H. Dualisme juridique et exacerbation des litiges domaniaux. *Alliance pour Refonder la Gouvernance en Afrique (RGA)*. 2008. URL: https://www.afrique-gouvernance.net/bdf_experience-1126_fr.html
- [19] Vleï-Yoroba Ch. Droit de la famille et réalités familiales: le cas de la Côte d'Ivoire depuis l'indépendance. *Femmes, Genre, Histoire*. 1997. N 6. DOI: 10.4000/clio.383
- [20] Завальнюк В. Правовий плюралізм як прояв правової антропологізації. *Юридичний вісник*. 2012. № 4. С. 135–140. URL: [jv2012_4.indd](#)

ZINSU Olha
Doctor of Philosophy in Law
Kyiv, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3801-6203>

Legal Pluralism Through the Prism of State Institutions in the West African Region (Based on Materials from a Scientific Expedition to West Africa)

Abstract. The article analyzes the essence, role and evolution of legal pluralism in the countries of the African legal system. The relevance of the topic is due to the need to analyze the phenomenon of legal pluralism and its role for the development of multicultural societies in the West African region. The starting point of the study was the results of the author's dissertation work, the planetary nature of domestic violence and at the same time the lack of scientific research on the African legal system, which, although it is unique to human civilization, still remains an understudied area in domestic legal thought. Thus, the main goal of the study is an attempt to make a certain contribution to domestic legal science regarding the specified region. As a result, it was established that the dominant feature of the African legal system is legal and intercultural diversity, the coexistence and functioning of traditional, modern state positive law (*droit moderne*), religious norms and norms of international law implemented in national legislation. This is manifested in the multiplicity of normative universes, which determine the complexity and ambivalence of the human psyche. Thus, the internal dialectical contradiction of legal pluralism reflects the complexity and at the same time multidimensionality of law as a social construct. Prospects for further research are seen in the clarification of family and marriage formats in the conditions of legal pluralism. The practical significance of the results obtained lies in the fact that the statements set out in the work enrich domestic legal thought and can be used in: scientific research activities for further scientific developments on this and related topics; in normative application practice – during the adoption of individual legal acts; in the educational process – for the preparation of materials for the following academic disciplines: «Theory of State and Law», «Comparative Law», «Private International Law», «Philosophy of Law». The research was carried out as part of a scientific expedition in West Africa (January–March 2026). The author is open to productive scientific discussions that will contribute to expanding the cognitive field of modern legal systems and will make a certain contribution to the development of domestic scientific thought and practice.

Keywords: state; law; traditions; customs; social contract; social norm; legalpluralism.